

Д. І. Макарчук, аспірант відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України

ЩОДО СИСТЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ДОКТРИНИ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА

В статті відображено історичний розвиток доктрини кримінального права Німецьких земель, під впливом якого склався інституційний розподіл кримінальних правопорушень, а також сучасний стан класифікації кримінальних правопорушень за законодавством про кримінальну відповідальність Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН). Висвітлено філософські, наукові та законодавчі підходи до питання класифікації кримінальних правопорушень у кримінальному праві ФРН, а також практичне значення цієї системи поділу. Проведено порівняння підходів до класифікації кримінальних правопорушень за законодавством про кримінальну відповідальність у ФРН та Україні.

Ключові слова: злочин; проступок; правопорушення; класифікаційні ознаки; кримінальна доктрина ФРН; кримінальний кодекс ФРН; кримінальний процесуальний кодекс ФРН.

D. I. Makarchuk. The classification system of criminal offenses in German criminal law

The article analyses the historical development of a criminal law doctrine of the German lands, which affected the institutional differentiation of criminal offenses and formed the current approach to the classification of criminal offenses under the criminal liability legislation of Germany. It discusses the philosophical, scientific and legislative approaches to the question of the classification of criminal offenses in the criminal law of the Federal Republic of Germany, as well as the practical significance of this differentiation system. This research compares approaches to the classification of criminal offenses under the criminal liability legislation in the Federal Republic of Germany and Ukraine.

In the course of reforming of the Ukrainian criminal law system, new criminal law institutes and criminal offenses were introduced into criminal legislation, which in the long run should change the understanding of the "offense" concept. At the same time, the current Ukrainian criminal liability legislation does not provide clear criteria for classification of criminal offenses on crimes and criminal misconduct. Recently, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the draft Law "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Facilitation of Pre-trial Investigation of Certain Categories of Criminal Offenses" No. 7279-d dated April 20, 2018, which amends the Criminal Code of Ukraine, in particular in terms of the classification of criminal offenses. The aforementioned draft Law was signed by the President of Ukraine only on April 22, 2019. It will become legally effective starting from 01.01.2020.

In view of the above, it is advisable to refer to the experience of the Federal Republic of Germany (where the classification of criminal offenses on crimes and misconduct exists for a long period of time) to conduct the comparative analysis of the classification systems of criminal offenses in Ukraine and the Federal Republic of Germany, as well as to follow the course of philosophical and legal thought and its influence on the formation of classification systems for criminal acts.

Key words: crime; criminal misconduct; offense; classification marks; criminal doctrine of the Federal Republic of Germany; criminal code of the Federal Republic of Germany; criminal procedural code of the Federal Republic of Germany.

Постановка проблеми. Актуальність теми обумовлюється тим, що в процесі реформування вітчизняної системи кримінального права до законодавства України про кримінальну відповідальність були введені нові інститути «кримінального правопорушення» та «кримі-

© Д. І. Макарчук, 2019

нального проступку», що в перспективі мають змінити підходи до розуміння поняття «правопорушення» в українському законодавстві. Водночас чинне законодавство України про кримінальну відповідальність не наводить чітких критеріїв класифікації кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки. Порівняно нещодавно Верховною Радою України було прийнято проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 20 Квітня 2018 року № 7279-д (далі – Законопроект 7279-д), яким вносяться зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України), зокрема і щодо класифікації кримінальних правопорушень, однак, вищезгаданий законопроект було підписано Президентом України лише 22 квітня 2019 року та він набере законної сили з 01 січня 2020 року.

З урахуванням викладеного, доцільним уявляється звернутися до досвіду ФРН, де система розподілу кримінальних правопорушень на злочини та проступки функціонує впродовж тривалого проміжку часу, задля проведення порівняльного аналізу систем диференціації кримінальних правопорушень в Україні та ФРН, а також прослідкувати хід філософсько-юридичної думки та її вплив на формування систем класифікації кримінально каранних діянь.

Метою даної роботи є аналіз доктринальних та законодавчих підходів до класифікації кримінальних правопорушень за законодавством про кримінальну відповідальність ФРН, а також проведення порівняльного аналізу відповідних положень із законодавством про кримінальну відповідальність України.

Виклад основного матеріалу. Серед українських дослідників можна зазначити порівняно невелику кількість робіт з тематики, що стосується кримінального права Німеччини загалом, та класифікації кримінальних правопорушень зокрема. Однак все ж можна зазначити роботи П. Бевзіна, Г. Федотової, М. Хавронюка С. Яценка, попри те, що роботи двох останніх дослідників носять більш оглядовий (хрестоматійний) характер. У російській науковій літературі системі класифікації кримінальних правопорушень у ФРН присвячені розділи праць таких науковців, як А. Жалінський, Г. Єсаков, І. Козочкін та А. Серебніков.

За останній період часу все частіше почали з'являтися дослідження українських науковців пов'язані із проблематикою класифікації кримінальних правопорушень. На нашу думку, такий інтерес вітчизняних правознавців пов'язаний із новим етапом реформи кримінального права України та введенням до структури КК України інститутів кримінального проступку та кримінального правопорушення. У багатьох дослідженнях присутній порівняльний аналіз законодавства про кримінальну відповідальність закордонних країн та України. Однак, такий аналіз в переважній більшості випадків носить безсистемний та факультативний характер, тому на даний час, порівняльних досліджень кримінального права закордонних країн з українським порівняно не багато.

Класифікацію кримінальних правопорушень можна визначити як поділ на певні групи залежно від того чи іншого критерію (наприклад, категорії кримінального правопорушення, форми вини, родового об'єкта, стадії, на якій закінчено кримінально карану поведінку, наявності предмета кримінального правопорушення, суб'єкта кримінального правопорушення). У ст. 12 КК України 2001 року було закріплено класифікацію злочинів залежно від ступеня їх тяжкості (суспільної небезпечності), на відміну від КК УРСР 1960 року. При чому, на думку О. Дудорова, назва ст. 12 КК України є більш вдалою, ніж, наприклад, назва ст. 15 КК Російської Федерації, оскільки позначає процес (класифікацію), а не результат (категорії злочинів) [1, с. 93].

Як влучно висловився колектив російських науковців під головуванням Н. Кропачева – класифікація злочинів – це інструмент законодавчої техніки, який дозволяє замість громіздких обчислень обмежуватися простою вказівкою на належність злочину до тієї чи іншої класифікаційної групи [2, с. 350].

Як відомо, у світі історично склалися два основних підходи до класифікації кримінально-караних вчинків. Перший підхід полягає у тому, що всі кримінально-карані діяння охоплюються єдиним поняттям «злочин», у межах якого за ступенем тяжкості виділяються їх певні категорії. Другий підхід – передбачає існування багатоскладової системи кримінальних правопорушень та зводиться до того, що базове поняття «кримінальне правопорушення» розподіляється на дві або навіть три термінологічно відмінні категорії – злочин, проступок, а в деяких системах і порушення. З урахуванням того, що законодавство про кримінальну відповідальність України перебуває в стадії переходу від однієї системи поділу кримінально-караних діянь до іншої, слід дослідити історію формування та процесуальні особливості поділу кримінальних правопорушень в законодавстві про кримінальну відповідальність ФРН, оскільки, на нашу думку, законодавство саме цієї країни мало вирішальний вплив під час внесення змін 2012-2018 років до КК та Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України.

Отже, якщо провести історичний аналіз формування системи розподілу кримінальних правопорушень у законодавстві про кримінальну відповідальність Німеччини, можна зазначити, що ще в другій половині XVII століття на території німецьких земель почала розвиватися філософія просвітництва, яка мала помітний вплив на роботи законодавців і на правову практику в цій країні.

Найпомітніший вплив на формування кримінального права Німеччини загалом, і на систему класифікації кримінальних правопорушень зокрема, мали ідеї французьких філософів періоду Великої французької революції. Так, ці ідеї були відображені в КК Франції 1810 року, а згодом перейшли до КК Німеччини 1871 року, хоча слід зазначити, що останній увібрав у себе основні інститути КК Пруссії 1851 року.

Якщо проаналізувати деякі праці видатних німецьких філософів таких як Г. Гегель, І. Кант, Л. Фейєрбах, а також італійського філософа Ч. Беккарія (ідеї якого мали визначальний вплив на формування не тільки кримінального права Німеччини, але й на систему континентального кримінального права загалом) можна прослідкувати значний філософсько-юридичний вплив на формування принципів системи розподілу кримінальних правопорушень у кримінально-правовій доктрині Німецьких земель. Філософсько-юридичні ідеї вищезазначених просвітників, стали справжнім революційним проривом в тогочасних реаліях. Вони визначили мету кримінального права, диференціацію кримінальних правопорушень за системою покарань, класифікацію кримінально-караних діянь за ступенем завданої суспільству шкоди.

Під час виведення системи класифікації кримінальних правопорушень І. Кант спирався на принципи природного права загалом і принцип рівності всіх перед законом, зокрема. Філософ вважав, що покарання є лише наслідком порушення заборони встановленої в кримінальному законі (що здебільшого рівнозначно посяганням на природне право людини), тому суспільно-корисні завдання покарання заперечувалися філософом, а кримінальний закон визнавався ним категоричним імперативом [3, с. 130]. Тому, під час формування системи класифікації кримінально-караних діянь І. Кант, був противником антигуманної системи кримінальних покарань, які були на землях Німеччини до середини XVII століття.

Крім цього, І. Кант ввів двочленну класифікацію кримінальних правопорушень, яка була схожа на ту, що наведена у Французькому КК 1791 року. Водночас він застосовував більш прогресивний критерій поділу, який полягав у визначенні ставлення злочинця до вчиненого. Зокрема, діяння вчинене через необережність (тобто таке, що вчинене без злого умислу, але з ознаками кримінального правопорушення і передбачене кримінальним законом) він називає «провинністю», натомість умисне порушення (тобто діяння, пов'язане з усвідомленням того, що воно є порушенням) називається «злочином» [3, с. 132]. Отже, під час формування системи класифікації кримінально-караних діянь, дотримуючись традиції просвітництва, І. Кант

приділяв увагу не тільки елементам об'єктивної, але й елементам суб'єктивної сторони таких вчинків людини. У такий спосіб, віднесення кримінально караного діяння до категорії «протинність» або «злочин» вирішувалося лише на підставі волі та умислу суб'єкта такого діяння.

Інший видатний німецький філософ Л. Фейєрбах вивів градацію кримінально караних діянь за ступенем небезпеки: 1) дії проти абсолютно необхідних прав держави; 2) дії проти держави як суб'єкта приватних прав; 3) дії проти приватних прав, 4) дії проти умовно необхідних прав держави (поліцейські порушення) [4, с. 31]. Л. Фейєрбахом був введений більш досконалий критерій поділу – (суспільна) небезпека діяння, яка буде оцінена лише набагато пізніше. Цей видатний філософ послідовно виступав проти тих кримінально-правових теорій, де змішувалися норми моралі та права, а також проти відсутності чіткості під час формулювання кримінальних законів та введення в них довільних принципів покарання.

Л. Фейєрбах вказував на необхідність настання відповідальності лише за діяння, а не за помисли. Надалі ці ідеї знайшли своє відображення в іншого видатного німецького філософа К. Маркса, який вказував, що закони, які роблять головним критерієм не дії як такі, а напрям думок діючої особи – це не що інше, як позитивні санкції беззаконня: «Оскільки я виявляю себе і вступаю у царину дійсності, я вступаю у сферу, підвладну законодавцю. Поза своїми діями я абсолютно не існую для закону, не є його об'єктом <...>» [5, с. 14].

Мету держави в галузі класифікації кримінально караних діянь Л. Фейєрбах формулював так: «<...>метою держави є взаємна свобода громадян <...> саме тому будь-який злочин суперечить природі та цілі суспільства, і необхідно знайти засіб, за допомогою якого злочин може бути припинено, а держава має використовувати різноманітні засоби, щоб для громадян стало неможливим нанесення шкоди іншим» [4, с. 32]. Цією своєю тезою Л. Фейєрбах був послідовником одного із фундаторів класичної школи кримінального права Ч. Беккарія, який стверджував, що справжнім мірилом злочинів є шкода, яка завдається ними суспільству; це одна з тих очевидних істин, для відкриття яких не потрібно ані квадрантів, ані телескопів [6, с. 120].

Загальне значення ідей Л. Фейєрбаха для формування юридичного мислення загалом та для класифікації кримінальних правопорушень зокрема, можна вивести з його принципових вимог: 1) не повинно бути ніякого покарання, що не передбачене законом; 2) не може бути ніякого покарання без вчинення злочину; 3) немає злочину, якщо про це не написано в законі; 4) рівність всіх громадян перед законом.

У своїй теорії психологічного примусу Л. Фейєрбах виходив з того, що передумовою загрози покарання була об'єктивна небезпека виникнення діяння, яка означала приблизно те ж саме, що і порушення суб'єктивного права. Міра покарання повинна відповідати величині цієї небезпеки [7, с. 64]. Кримінальний закон, відповідно до поглядів Л. Фейєрбаха слід було формулювати ясно і зробити його положення точними, на чому ґрунтувалася кримінально-правова відповідальність. Стійкість права і захист ним свободи в державі мали виступати гарантіями, які б робили неможливими порушення прав громадян і держави. Безсумнівно такі гарантії могли передбачати фізичний примус проти злочинців, оскільки, насамперед необхідно було забезпечити цілі правової держави. Отже, відповідно до філософії Л. Фейєрбаха, формулюючи критерії класифікації кримінально караних діянь, необхідно уникати будь-яких абстрактних категорій, які могли б завадити їхній зрозумілості для правозастосовувача.

Разом з І. Кантом та Л. Фейєрбахом, істотний вплив на формування ідейної основи класичної школи кримінального права зробив Г. Гегель. Держава і право були предметом дослідження в багатьох його працях. У них часто ставить питання про злочин, відплату за нього з точки зору законності, а відповідно підіймаються питання градації злочинів та розподілу їх за певними видовими ознаками.

Відповідно до поглядів Г. Гегеля загальним фоном, на якому сформулювалася класифікація кримінально каранних діянь стало основне поняття його філософії права – свобода волі та її формування, що гуртувалося на діалектичному процесі та виражалося через формулу: свобода волі є сама для себе і в єдності з самою собою [8, с. 234]. У вченні про неправду (джерелом якої служив конфлікт свободи волі індивіда та загальної волі в тому числі й права як елемента загальної волі), Г. Гегель виділяв три види неправди, або виражаючись юридичною мовою три категорії кримінально каранних діянь.

Перший вид – нікчемна, простодушна або цивільна неправда, характеризувалася філософом, як найменша категорія порушення, оскільки суб'єкт подібних неправомірних дій не усвідомлює їх неправомірності, помилково вважаючи, що він діє згідно з правом. Г. Гегель закликав не переслідувати в кримінальному порядку осіб, що сумлінно помиляються у своїх вчинках, тому що такі суб'єкти, на думку філософа, не вчиняють нічого протизаконного, адже таким діянням заперечувалася окрема воля, а не загальна, оскільки суб'єкт наївно вважає, що діє відповідно до загальної волі [8, с. 234]. На нашу думку, дану категорію протиправних діянь, можна умовно порівняти, із поняттям дрібного делікту, або щонайбільше адміністративного правопорушення.

Наступним видом правопорушень за класифікацією Гегеля є обман. В цьому виді правопорушень особиста воля не порушується, тому що потерпілого змушують вірити, що з ним вчиняють згідно з нормами права. Однак, сама по собі категорія обману є запереченням загальної волі, вираженої в праві, за що і настає кримінальне покарання [8, с. 235]. Ця категорія є проміжною, тобто становить злочинне діяння, яке порушує приватноправові інтереси та карається державною кримінально-правовою санкцією. Дану категорію, на нашу думку, в сучасному розумінні, можна порівняти зі злочином невеликої тяжкості або кримінальним проступком.

І нарешті, останньою і найтяжчою категорією кримінально каранних діянь є «справжня неправда» являє собою «злочин», в якому нівелюється як особиста воля особи, так і загальна воля права [9, с. 20]. Злочином, за Гегелем проголошується заперечення права, водночас встановлення якісної та кількісної рівності (відповідності) між злочином і покаранням можливе лише за цінності для потерпілого і злочинця тих благ, які порушуються вчиненням злочину. Отже, коли Г. Гегель стверджував, що покарання має стати відносною оцінкою злочину, то очевидно, що на формування цієї думки, вплинула загальнофілософська тенденція того часу про гуманне ставлення до суб'єкта злочину і про дотримання принципу пропорційності тяжкості покарання вчиненому діянню.

Чинне законодавство про кримінальну відповідальність ФРН вирізняється своєю неповною кодифікацією, оскільки його формує не лише кримінальний кодекс, а й інші закони, що стосуються так званого «додаткового кримінального права» (*Nebenstrafrecht*). Точну кількість таких додаткових законів, не наважуються назвати навіть німецькі юристи. Джерелами кримінального права Німеччини є Основний закон (Конституція) ФРН 1949 року, Кримінальний кодекс ФРН від 15 травня 1871 року в редакції від 13 листопада 1998 року (далі – КК ФРН), федеральні кримінальні закони, кримінальне законодавство земель, іноземне кримінальне законодавство [10, с. 280].

Як вже зазначалося вище, класифікація кримінальних правопорушень виникла у французькому кримінальному праві та була прийнята в більшості країн, що стосуються континентальної правової сім'ї. Кримінальний кодекс 1810 року (*Code Penal Imperial*) закріпив тричленну конструкцію кримінального правопорушення: *crime – délit – contravention*. Вона була відображена і в Німецькому кримінальному кодексі (RGSt) 1871 року, що поділяв всі кримінальні правопорушення залежно від їх тяжкості на три групи: злочин (*Verbrechen*), проступок (*Vergehen*) і порушення (*Übertretung*) [11, с. 13]. Трикладова конструкція кримінального правопорушення

визначала вид покарання, що призначалося за вчинення конкретного виду кримінального правопорушення: злочини каралися смертною карою або засланням до каторжної в'язниці, проступки – позбавленням волі із відбуванням покарання у звичайній (не каторжній) в'язниці, а порушення, як правило, каралися короткостроковим арештом або грошовим штрафом.

З 1953 року у ФРН почалася робота із підготовки загальної реформи кримінального законодавства. Вказаною реформою планувалося досягти чотирьох цілей: 1) введення процесу ресоціалізації злочинців на раціональних началах; 2) запуск процесу «деморалізування» кримінального права, тобто конструювання конкретних кримінально-правових норм, виходячи не з етичних оцінок, а конкретної загрози діяння соціальному правопорядку; 3) лібералізації; 4) гуманізації кримінального права [12, с. 8-9].

У процесі проведеної в ФРН в 1974-1975 років реформи кримінального права на зміну трискладовій конструкції кримінального правопорушення прийшла двоскладова: злочин (*Verbrechen*) і проступок (*Vergehen*). Кримінальні порушення (*Übertretungen*) були ліквідовані, однак частина з них стала порушеннями громадського порядку (*Ordnungswidrigkeiten*). Станом на даний час, норми щодо порушень громадського порядку регулюються Законом ФРН «Про порушення громадського порядку» від 24 травня 1968 року в редакції від 19 лютого 1987 року. Сфера застосування цього закону визначена в § 1: порушенням громадського порядку є протиправне осудне діяння, котре містить склад діяння, що передбачає покарання у вигляді грошового штрафу. Отже, категорія порушень перестала бути частиною кримінально караних діянь та почала регулюватися додатковим кримінальним правом. Найближчою аналогією до зазначеної категорії в українському законодавстві виступає адміністративне правопорушення. З часу вищезазначеної реформи в КК Німеччини замість каторжної в'язниці і в'язниці був введений єдиний вид покарання – позбавлення волі, причому частина низки норм за вчинення злочинів поряд з позбавленням волі стало передбачатися призначення покарання у вигляді грошового штрафу.

Слід зазначити, що подібну двоскладову конструкцію кримінального правопорушення в системі класифікації кримінально караних діянь використовують нині, і в інших німецькомовних країнах, таких як Австрія та Швейцарія.

Відповідно до нинішньої редакції у § 12 Загальної частини КК ФРН міститься чисто формальне визначення злочину і проступку. В основу їхнього поділу покладено матеріальний критерій – мінімальний розмір покарання. Так, злочином є протиправні діяння, за які передбачено як мінімальне покарання позбавлення волі на строк, не менше одного року, і більш суворе покарання, а проступком – протиправне діяння, за яке як мінімальне покарання передбачено позбавлення волі на коротший термін або грошовий штраф (*Geldstrafe*). Водночас обтяжувальні або пом'якшувальні обставини, які передбачені положеннями Загальної частини або для особливо тяжких або менш тяжких випадків, не мають значення для даної класифікації [13, с. 34].

Такий український дослідник, як П. Бевзін перекладає терміни *Verbrechen* та *Vergehen*, як «найтяжчий злочин» та «менш тяжкий злочин» [11, с. 13]. З такою позицією вченого важко погодитися, оскільки, вчений користується у даному випадку прямим перекладом слів, що можливо є виправданим з лінгвістичної точки зору, однак не відображає сутності обох видів кримінально караних діянь. Крім того, на нашу думку, вживання категорії «злочин» стосовно обох видів кримінально караних діянь, під час проведення порівняльного аналізу із законодавством про кримінальну відповідальність України створить термінологічну плутанину. Окрім того, єдиному на даний момент перекладі Кримінального закону ФРН (КК ФРН) українською мовою, що був виданий за підтримки Ради ОБСЄ, вищезазначені терміни перекладаються саме як злочин та проступок [13, с. 34].

На нашу думку, визначальним для віднесення саме дії до злочину або проступку є не призначений в даному випадку вид і розмір покарання, а чітко сформульована в кримінально-правовій нормі санкція. Така двоскладова система розподілу кримінальних правопорушень має не тільки технічне значення. Важливо те, що вона дозволяє оцінити ступінь неправди (Unrecht) і вину особи (Schuld). Основними ознаками кримінального правопорушення в німецькому кримінальному праві є кримінальна протиправність, винність, відповідність складу діяння і караність.

Під час формулювання нової системи розподілу кримінально караних діянь, застосували досить схожий підхід. Так, згідно з положеннями Законопроекту 7279-д, а саме ст. 12 КК України кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки та злочини [14]. Кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Отже, характер санкції категорії кримінальних проступків у законодавстві про кримінальну відповідальність ФРН носить більш суворий характер в порівнянні з аналогічним інститутом в українському законодавстві, оскільки передбачає можливість застосування покарання у вигляді обмеження волі.

Розподіл кримінально караних діянь у ФРН несе в собі, як кримінально-правове, так і кримінально-процесуальне значення. Кримінально правове значення системи класифікації має суттєвий вплив для призначення покарання при вчиненні замаху (спроби) (абз. 1 § 23, КК ФРН), при формулюванні складу погрози вчинення злочину (§ 241 КК Німеччини), оскільки, для того щоб підпадати під кримінальне покарання така погроза має бути пов'язана з вчиненням конкретного злочину. Підбурювання є кримінально караним лише якщо воно здійснене стосовно злочину, а стосовно проступку така дія не карається (§ 30 КК ФРН). Двоскладова конструкція кримінального проступку має значення при призначенні таких додаткових наслідків покарання, як позбавлення права обіймати певні посади, права користуватися правами, отриманими в результаті публічних виборів, права публічно обирати або голосувати, права бути обраним і права голосу (§ 45 ФРН) [13, с. 48].

Аналізуючи положення Законопроекту 7279-д, ми можемо зазначити, що український законодавець закладає до КК України не настільки глибокі кримінально правові відмінності, як це передбачено в КК ФРН. Наприклад, відповідно до ст. 15 КК України в редакції Законопроекту 7279-д замахом на кримінальне правопорушення є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, за умови, що кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі.

В ч. 4 ст. 27 КК України в редакції Законопроекту 7279-д зазначено, що підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення. Згідно з положеннями ст. 55 КК України в редакції Законопроекту 7279-д, що регулює такий вид покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – також йдеться про те, що це покарання призначається за вчинення кримінальних правопорушень.

Отже, класифікація кримінальних правопорушень в КК України в редакції Законопроекту 7279-д, на відміну від КК ФРН, ніяк не впливає, а ні на кваліфікацію дій особи при вчиненні замаху, а ні на призначення певних видів покарань, а ні на інститут співучасті, що на нашу думку є негативною тенденцією в розвитку законодавства про кримінальну відповідальність України. Загалом, аналізуючи положення Законопроекту 7279-д, складається враження, що

в порівнянні із чинною редакцією КК України, законодавцем було здійснено лише механічну заміну категорії «злочин» на категорію «кримінальне правопорушення».

Як вже зазначалося вище, розподіл кримінально караних діянь несе в собі й кримінально-процесуальне навантаження. Російський дослідник А. Серебренніков, зазначає, що кримінально-процесуальне законодавство ФРН містить у собі три моделі класифікації кримінальних правопорушень.

Перша модель полягає в тому, що у відповідних приписах Кримінально-процесуального кодексу ФРН (далі – КПК ФРН) відтворюється кримінально-правову класифікацію кримінальних правопорушень. Друга модель полягає в тому, що законодавець в нормах КПК ФРН розробляє власну, кримінально-процесуальну класифікацію кримінальних правопорушень, посилення на яку відсутні в КК ФРН. Так, КПК ФРН поділяє злочинні діяння на значні (§ 81g ч. 118 та інші), тяжкі (§ 100a ч. 219 та інші), особливо тяжкі (§ 100c ч. 220 та інші) та інші (їх законодавець виділяє за залишковим принципом). Тут слід зазначити, що законодавство про кримінальну відповідальність України містить подібний розподіл в середині категорії злочину. Відповідно до положень Законопроекту 7279-д злочини своєю чергою поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі. Нетяжким злочином є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі, не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років. Тяжким злочином є діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі, не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років. Особливо тяжким злочином є діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу, в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі. Отже, ми можемо зробити висновок, що розподіл кримінально караних діянь на злочини та проступки не перешкоджає подальшій диференціації цих інститутів на певні підкатегорії, залежно від потреб кримінального процесу.

Третя модель передбачає вказівку певного критерію диференціації (як правило, таким критерієм є розмір покарання), з огляду на який здійснюється кримінально-процесуальне регулювання відповідних інститутів. Наприклад, в КПК ФРН, законодавець наводить перелік злочинів, які підлягають розгляду в федеральних судах. Водночас визначальним критерієм є тяжкість вчиненого діяння.

А. Серебренніков зазначає, що жодна з вищезазначених моделей не зустрічається в чистому вигляді, вони співіснують в різних розділах КПК ФРН, чергуються та диференціюються в різних процесуальних інститутах [15, с. 43].

Як зазначає російський дослідник О. Трефілов, класифікація кримінальних правопорушень є засобом кримінально-правової диференціації п'яти основних інститутів [16, с. 130-132]. Першим з них є інститут обвинувачення. Так, відповідно до § 140 Abs. 1 Nr. 2 КПК ФРН обвинувачений в скоєнні злочину на підставі має право на захисника за призначенням суду, якщо ним самим не було подано відповідного клопотання. Законодавство про кримінальну відповідальність ФРН розмежовує діяння, провадження за яким розпочинається лише за скаргою потерпілої сторони, а також ті дії, за якими кримінальне переслідування винної особи проводиться *ex officio*, тобто не залежно від наявності заяви потерпілого. Отже, не виділяючи справи приватного обвинувачення в окрему категорію, законодавство про кримінальну відповідальність ФРН передбачає деякі особливості під час їх розгляду в загальному порядку.

Другим таким інститутом є підсудність. Наприклад, щодо проступків рішення у справі про проступки може бути винесено суддею одноособово (§ 407 КПК ФРН), тобто як

і в українському кримінальному процесі у ФРН є певні елементи спрощеного провадження у справі. Також слід зазначити, що категорія діяння накладає обмеження і на підстави закриття провадження у справі. Так, кримінальне провадження за звинуваченням суб'єкта у вчиненні злочину не може бути припинено на підставі § 153, 153a, 154d КПК ФРН, тобто на підставах малозначності діяння, або умовності відбування покарання.

Третім інститутом вплив на який здійснює класифікація кримінально каранних діянь – виступають слідчі дії. Одна з новітніх тенденцій розвитку кримінального процесу полягає в тому, що ті слідчі дії, які мають суттєве значення для права і свободи людини та громадянина, можуть бути проведені не за будь-якою кримінальною справою, а тільки у справах про найбільш небезпечні діяння. Так, згідно з § 100c КПК ФРН, без інформування осіб, дозволяється прослуховування і запис висловів, виголошених у житлі, за допомогою технічних засобів, якщо факти підтверджують підозри, що хтось почав здійснювати особливо тяжкий злочин. Відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України, міститься досить схожа норма, про те, що негласні слідчі розшукові дії можуть проводитися виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Отже, ми можемо зазначити спільну для України та ФРН тенденцію щодо введення процесуальних обмежень, які пов'язані з втручанням до приватного життя особи, під час проведення слідчих дій.

Четвертим інститутом на який безпосередньо впливає класифікація кримінальних правопорушень можна вважати заходи процесуального примусу. Обрання таких заходів, які істотно втручаються у сферу конституційних прав особистості, безпосередньо залежить від тяжкості кримінального правопорушення, яке інкримінується особі. Прикладом впливу цього інституту в кримінальному процесі України є ст. 299 КПК України, так, під час досудового розслідування кримінальних проступків не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою.

П'ятим інститутом кримінального процесу ФРН є застосування спрощених форм. Наприклад, у КПК ФРН є низка норм, що передбачають винесення наказу про покарання (§ 407-412 КПК ФРН). Відповідно до § 407 КПК ФРН, у процесі провадження у справах, що розглядаються одноособно, і у провадженні, що належать до компетенції суду за участю присяжних, в разі вчинення кримінально-правових проступків, за письмовим клопотанням прокуратури, правові наслідки кримінально караного діяння можуть бути призначені наказом про покарання. Главою 35 КПК України регламентовано подібні правовідносини та передбачено можливість укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим або угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам [17]. Отже, як в українському, так і в німецькому кримінальних процесуальних законах реалізовано принцип раціонального використання кримінальної репресії, через передбачену законодавцем можливість укладення процесуального акта, що мінімізує шкоду завдану кримінальним правопорушенням для потерпілого або держави, а для особи що вчинила кримінальне правопорушення мінімізацію негативних наслідків кримінально правової відповідальності.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, можна зробити наступні висновки:

1) Формування системи класифікації кримінальних правопорушень у ФРН відбувалося впродовж досить значного проміжку часу, під впливом французької кримінально-право-

вої думки. В процесі реформування законодавство про кримінальну відповідальність ФРН відійшло від французької моделі поділу кримінально караних діянь, вивівши з її числа категорію порушення, однак такий крок не змінив загалом підходів до класифікації та фактично лише перевів категорію найлегших деліктів під регулювання додаткового кримінального законодавства ФРН;

2) Порівнюючи український та німецький підходи до класифікації кримінальних правопорушень, можна співвіднести категорію *Verbrechen* з вітчизняною категорією злочин, *Vergehen* з категорією кримінальний проступок, а категорію *Ordnungswidrigkeiten* з українським адміністративним правопорушенням. Особливістю німецької класифікації кримінально караних діянь є те, що обтяжувальні або пом'якшувальні обставини, які передбачені положеннями Загальної частини КК ФРН для тяжких або менш тяжких випадків, не мають значення для віднесення діяння до певної категорії, визначальним є виключно межа санкції передбачена за те чи інше діяння;

3) Класифікація кримінальних правопорушень в ФРН та Україні та кримінально-правове та кримінально-процесуальне значення. Спільним для кримінально-правового аспекту класифікації в Україні та ФРН є подальша диференціація злочинів за категоріями тяжкості. Водночас категоризація кримінально караних діянь у КК ФРН має більш суттєве значення для кваліфікації замаху, погрози або підбурювання до вчинення кримінального правопорушення, аніж це реалізовано в КК України. У кримінально-процесуальному сенсі класифікація кримінальних правопорушень в Україні та ФРН має досить багато схожих інститутів, таких як обвинувачення у приватній формі, застосування заходів процесуального примусу, застосування певних видів слідчих дій, застосування спрощених форм кримінального провадження, а також застосування тієї чи іншої підсудності. Отже, на нашу думку, необхідно вносити подальші суттєві зміни до КК України для поглиблення диференціації кримінальних правопорушень в кримінально-правовому сенсі, задля досягнення практичної, а не косметичної різниці між категоріями кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Дудоров О.О. Поняття злочину. Класифікація злочинів. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2013. №1. С. 84-102.
2. Кропачева Н.М. Уголовное право России : Общая часть. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт-Петербургского государственного университета, 2006. 1062 с.
3. Кант И. Сочинения в шести томах. Москва : Мысль, 1965. 478 с.
4. Фейербах Л.А. Уголовное право. Кн. 1. Философская или всеобщая часть уголовного права. Санкт-Петербург : Мед. тип., 1810. С. 11-142.
5. Маркс К. Заметки о новейшей прусской цензурной инструкции. Сочинения, Издание 2-е. Москва : Государственное издательство политической литературы, 1955. Т. 1. 699 с.
6. Беккариа Ч. О преступлении и наказании. *О свободе. Антология западноевропейской классической либеральной мысли*. Москва : Наука, 1995. С. 100-171.
7. Пионтковский А.А. Уголовно-правовые воззрения Канта, А.Фейербаха и Фихте. Москва : Юридическое издательство НКЮ СССР, 1940. 191 с.
8. Гегель Г. Философия права. Москва : Мысль, 1990. 524 с.
9. Дусаев Р.Н. Концепции классической школы уголовного права во Франции и Германии Петрозаводск, 1992. 40 с.
10. Федотова Г.В. Правове регулювання інституту кримінального проступку у Франції, Німеччині та Великобританії. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 275-290.

11. Бевзін П.С. Карне законодавство ФРН. *Карне законодавство ФРН аналіз основних положень*. Київ : ВАІТЕ, 2016. Парламентська бібліотека. С. 7-22.
12. Серебренникова А.В. Уголовное право Германии. Москва : Юрайт, 2017. 124 с.
13. Карне законодавство ФРН. Київ : ВАІТЕ, 2016. 408 с.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Проект Закону від 20 квітня 2018 року № 7279-д. *Веб-сайт*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63928. (дата звернення: 24.04.2019)
15. Серебренникова А.В. Классификация преступных деяний по законодательству Германии, Австрии и Швейцарии и ее значение. *Бизнес в законе*. 2012. № 5. С. 41–45.
16. Трефилов А.А. Система УПК ФРГ. Саарбрюкен : LAP Lambert Academic Publishing, 2011. 436 с.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Веб-сайт*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv/print1499630109510512>. (дата звернення: 24.04.2019)